

«آسیب‌های فضای مجازی بر روابط همسران»

اعظم امیدیان مهر^۱

چکیده

امروزه گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات به گونه‌ای است که در هر کجای زندگی انسان، جلوه‌های حضور فناوری اطلاعات و ارتباطات به چشم می‌خورد. در عصر حاضر خانواده‌ها نیز گرایش فراوانی برای استفاده از این فضا دارند. ورود به فضای مجازی که مستقیماً در پیوند با اینترنت و معلول آن است باعث ایجاد شکاف‌های فراوانی بین زوجین شده است که این شکاف در بین اعضای یک خانواده بسیار آسیب‌زا است چرا که باعث می‌شود کانون گرم و بامحبت خانواده به مرور زمان به سردی و جدایی مبدل شود. این مقاله با روش توصیفی و با هدف «شناخت آسیب‌های فضای مجازی بر روابط همسران» انجام شده است. روش جمع‌آوری مطالب در آن به صورت کتابخانه‌ای می‌باشد. محقق در این تحقیق ابتدا به مفهوم‌شناسی پرداخته است و در ادامه آسیب‌های فضای مجازی بر روابط زوجین را بیان کرده و به این نتایج دست یافته است؛ آسیب‌های فضای مجازی بر روابط زوجین عبارتند از: (۱) اعتیاد به اینترنت و آسیب‌های خانوادگی، (۲) تأثیرات اخلاقی فضای مجازی بر روابط همسران، (۳) طلاق عاطفی زوجین، (۴) خیانت زوجین.

واژگان کلیدی: فضای مجازی، زوجین، طلاق عاطفی، خیانت.

۱- طلبه و پژوهشگر سطح دو حوزه علمیه نجمه خاتون (سلام الله علیها). صفی‌آباد. amydyanmhrazm@gmail.com

مقدمه

امروزه فضای مجازی علاوه بر تأثیرات مثبتی که می‌تواند در روابط انسان و توسعه فرهنگ داشته باشد، به دلیل عدم مدیریت صحیح و استفاده نادرست افراد از این فضا باعث تهدید خانواده شده است. به گونه‌ای که فواید مثبت کمتر از آسیب‌های آن مورد توجه قرار گرفته است و این آسیب‌ها سلامت و بقای خانواده را در مسائل مختلف در معرض خطر قرار داده است و باعث بروز طلاق‌ها و خیانت‌ها و نابسامانی‌هایی در خانواده شده است.

در زمینه تأثیر فضای مجازی بر روابط همسران منابعی نوشته شده است از جمله: (۱) کتاب «مجازی علیه همسران» از آقای محمدحسین قدیری، روانشناس و مشاوره با موضوع تأثیر فضای مجازی بر روابط زوجین (آسیب‌ها، فرصت‌ها، راهکارها)، (۲) کتاب «شبکه‌های مجازی و خانواده» از آقای کیومرث فرحبخش و محمدرضا خبازی‌راوند با موضوع سواد رسانه‌ای، (۳) کتاب «تجربه همسران از فضای مجازی» از آقای ابراهیم محمدی با موضوع سلامت و بهداشت روان، (۴) کتاب «خانواده و آسیب رسانه‌ای رایانه و اینترنت» از خانم‌ها نسیم جعفری، عذرا اعتمادی، عاطفه عاصمی با موضوع آسیب‌هایی است که از دنیای مجازی اینترنت و رایانه به خانواده وارد می‌شود.

با توجه به این که فضای مجازی فضایی بدون حد و مرز است و زوجین بسیاری از اوقات زندگی خویش را در آن سپری می‌نمایند و تحت تأثیر آن قرار می‌گیرند به همین دلیل محقق برای آشنایی زوجین با تأثیرات این فضا بر روابط خویش درصدد انجام این تحقیق برآمده است.

حال سؤال اساسی که در اینجا مطرح می‌شود اینست که: تأثیر فضای مجازی بر روابط زوجین چگونه است؟

مفهوم‌شناسی

محقق در این قسمت قصد دارد به تعریف لغوی و اصطلاحی کلیدواژه‌های تحقیق بپردازد.

تأثیر

تأثیر در لغت به معنای اثر و نشان گذاشتن در چیزی^۱ است.

فضای مجازی

مفهوم فضای مجازی در اصطلاح که درواقع حاصل تکنولوژی غرب است. واژه‌ای است که در خلال دهه ۱۹۹۰ از طریق اینترنت کاربرد عمومی یافت. فضای مجازی فقط مجموعه‌ای از سخت‌افزار نیست، بلکه مجموعه‌ای از تعاریف

۱- دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ج ۱، ص ۶۸۳.

نمادین است که شبکه‌ای از باورها در چارچوب دادوستد بیت ردوبدل می‌کند. فضای مجازی به فضای تعاملی اینترنت اطلاق می‌شود که در آن افراد در درون آن با هویت‌هایی پنهان به مثابهٔ پیام‌هایی بر صفحات رایانه حضور می‌یابند.^۱

روابط

مفرد آن رابطه و به معنای علاقه و آن‌چه بدان چیزی را به چیزی بندند، علقه، وصله، پیوند، ارتباط پیوندی که بین دو کس به واسطه دوستی و آشنایی پیدا می‌شود.^۲

همسران

همسر در لغت به منای نظیر، همانند، شریک زندگی، هریک از زن و شوهر، هم‌سخن، رفیق راه، برابر^۳ است.

اثرات فضای مجازی بر روابط همسران

فضای مجازی جزء لاینفک زندگی افراد شده است، همسران نیز برای استفاده از این فضا وقت بسیاری را قرار می‌دهند و همین مسئله باعث تأثیراتی در روابط آن‌ها شده است. این تأثیرات عبارتند از:

۱- اعتیاد به اینترنت

اعتیاد، اعتماد و اعتقاد به فضای مجازی و تأثیرپذیری از رسانه‌های فعال می‌تواند کاربران فضای مجازی را به روزمرگی و وقت‌گذرانی ناسالم و بی‌برنامگی مبتلا کند. چنان‌چه برخی از کاربران تحت تأثیر شبهات و مسائل فرهنگی منفی، از مسئولیت‌های خانوادگی و فردی شانه خالی می‌کنند و تلاش برای زندگی مشترک را بی‌فایده تصور می‌کنند. گاهی توجه بیش از حد افراد به دنیای مجازی و هویت خود در شبکه‌های اجتماعی، افراد را از رقابت در دنیای واقعی و رسیدن به اهداف مهم بازداشته است. اکثر افراد به جای این‌که با تلاش و پشتکار مهارت‌های لازم برای رسیدن به اهداف عالی خود را کسب کنند، ترجیح می‌دهند به ستاره‌ای در دنیای مجازی و شبکه‌هایی از قبیل فیس‌بوک، توییتر و ... تبدیل شوند. این آسیب یعنی انحراف توجه از زندگی واقعی به زندگی مجازی، در قدم بعد، فرار از مسئولیت‌پذیری را در پی خواهد داشت. فرد به جای این‌که بیاموزد در قبال خانواده مسئول است، زمان خود را صرف نشستن پای رایانه می‌کند. این افراد پرسه زدن در فضای مجازی را به گذراندن وقت با خانواده ترجیح می‌دهند و ممکن است در آینده در قبال مسئولیت‌های بزرگ زندگی هم هیچ واکنشی از خود نشان ندهند.^۴

۱- خبرگزاری صدا و سیما مرکز همدان، «فضای مجازی، حقیقی است»، ۱۳۹۷/۶، کد خبر ۲۱۱۳۱۲۴.

۲- دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ج ۱، ص ۱۴۲۶.

۳- همان، جلد ۲، صفحه ۳۱۷۹.

۴- رهاورد، «فضای مجازی و سوهان روح لبه برنده فضای مجازی»، ۱۶ آذر ۱۴۰۳ <https://rahavardresearch.com>

از اصلی‌ترین تأثیرات فضای مجازی در روابط زناشویی، اعتیاد به اینترنت است. زن و شوهری که ۸ ساعت در روز سرکار هستند، هنگام بازگشت به خانه به جای گذراندن وقت با خانواده خود، مشغول گشت‌وگذار در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی می‌شوند. این مسئله فارغ از آسیب‌های اخلاقی و انحرافات جنسی، می‌تواند منجر به ایجاد بی‌تفاوتی بین زن و شوهر شود، تا آن جایی که نهایتاً به طلاق عاطفی آن‌ها منجر می‌گردد.^۱

آسیب‌های اجتماعی فرهنگی در سال ۱۹۵۵ میلادی روانپزشکی به نام «گلبرگ» اعتیاد جدیدی به نام اعتیاد اینترنتی را کشف کرد. این اعتیاد هم‌اکنون به سرعت رو به گسترش است و هر روز افراد جدیدی را به کام خود می‌کشاند. گاه مشاهده می‌شود افراد چنان در اتاق‌های گفت‌وگو غرق می‌شوند که حتی زمان صرف نهار یا شام را به فراموشی می‌سپارند. این‌ها علائمی شبیه الکلی‌ها یا معتادان مواد مخدر دارند. بسیاری از آن‌ها از بی‌خوابی رنج می‌برند، خسته‌اند و روابطشان با اطرافیان و جامعه به حداقل رسیده است و بیشتر حالت عصبی دارند. از بین رفتن رابطه عاطفی کاربر با اعضای خانواده و تبدیل آن به رابطه سرد و مسالمت‌آمیز از اثرهای نامطلوب اعتیاد به اینترنت است. از طرفی سودجویان نیز از طریق القائات فرهنگی، زمینه را برای گریز فرهنگی کاربران فراهم می‌کنند و موجب از خودبیگانگی و از دست دادن هویت فرهنگی آنان می‌شوند.^۲

از دیگر پیامدهای اعتیاد به اینترنت مشکلات خانوادگی و تأثیر آن بر روابط زناشویی است. امروزه «بیوه اینترنتی» به همسر معتاد به اینترنت اطلاق می‌شود. آمار نشان می‌دهد که اعتیاد به اینترنت ممکن است به فروپاشی خانواده و طلاق منجر شود.^۳ پس مشخص شد که اعتیاد به اینترنت آثار مهلکی به خانواده و جامعه وارد می‌کند که جبران‌پذیر نیست.

۲- آسیب‌های اخلاقی

در سال‌های اخیر، فضای مجازی ازجمله عواملی بوده که نقش بسیار زیادی در ارتکاب جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی در جامعه داشته است.^۴ یکی از آسیب‌هایی که امروزه جامعه ما به‌ویژه زوجین را تهدید می‌کند، شیوع بعضی از ناهنجاری‌های اخلاقی در فضای مجازی می‌باشد. از آن جاکه امروزه استفاده از این فضاها بسیار گسترش پیدا کرده

۱- مشاوره خانواده، «چگونه فضای مجازی بر روابط زوجین تأثیر می‌گذارد»، تاریخ بازبینی ۱۶ آبان ۱۴۰۳، Psychology.avije.org

۲- اوصاف نفس آجیلی، گزیده‌ای از پژوهش‌های ارسالی شماره ۶۸، فصلنامه معارف الهی، ۱۳۶۰، صفحه ۵، جلد ۸.

۳- طارمی، «طبقه‌بندی و آسیب‌شناسی جرایم رایانه‌ای»، پگاه حوزه، ۱۳۷۶، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه قم، محل انتشار قم، جلد ۲۳۴، ص ۴.

۴- قربانی و دیگران، «فضای مجازی و ارتکاب جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی»، زمستان ۱۳۹۹، majirn.com

است، سوءاستفاده از آن‌ها نیز در دستور کار افراد مغرض قرار گرفته است و این امر مشکلات فراوانی را به‌خصوص برای زوجین در این فضاها ایجاد کرده است.^۱

رابطه نامشروع و جرایم منافی عفت در فضای مجازی به قدری باب شده است که تبدیل به یک معضل مهم اجتماعی شده و بسیاری از زندگی‌ها را به‌هم زده است. رابطه نامشروع در فضای مجازی مانند اینستاگرام، تلگرام و سایر محیط‌های چت در ابتدا با یک گفت‌وگوی ساده آغاز می‌شود و رفته‌رفته ارتباط وسیع‌تر شده و سبک ارتباطی عوض می‌شود. برخی افراد رابطه نامشروع را فقط در روابطی که اشخاص به صورت حضوری باهم ملاقات می‌کنند و درگیر رابطه نامشروع می‌شوند، خلاصه می‌کنند اما رابطه نامشروع در فضای مجازی مانند اینستاگرام و تلگرام و پیامک نیز تعریف می‌شود.^۲

یکی از بنیادی‌ترین آسیب‌های فضای مجازی پایین آمدن آستانه تحمل زوجین در زندگی است. وجود ویژگی دسترسی سریع در فضای مجازی، ممکن است زوجین را دچار این اشتباه کند که در واقعیت نیز هرچه اراده کنند، باید خیلی سریع در اختیار آن‌ها قرار گیرد، گاهی افراد که به این سیستم عادت می‌کنند، در آینده حتی وظایفی که نیاز به صبر و شکیبایی دارند را نمی‌پذیرند و فردی که آستانه تحمل پایینی دارد یا توانایی برقراری ارتباط با دیگران یا توانایی مشاهده کردن، توصیف کردن و استنباط کردن را ندارد هرچه بیشتر سراغ برنامه‌ها و بازی‌های رایانه‌ای برود از دنیای واقعی بیشتر فاصله می‌گیرد و در دنیای مجازی غوطه‌ور می‌شود.^۳

با گسترش روزافزون فضای مجازی تغییر در رفتار اجتماعی زوجین هم دچار تغییرات گسترده‌ای شده است. برخی از افراد با حضور مداوم در فضای مجازی به زندگی مجازی اخت گرفته‌اند. ناآگاهی برخی افراد در استفاده از فضای مجازی باعث بروز ددرسرهای زیادی شده است. حضور مداوم و بی‌وقفه در فضای مجازی باعث شده تا مردم از زندگی واقعی فاصله بگیرند و به زندگی مجازی ادامه دهند. رفتارهای مجازی و معاشرت‌های مجازی باعث گردید تا اعتماد و احترام بین زوجین از بین برود. متأسفانه رواج بی‌اخلاقی خصوصاً در روابط جنسی با ورود فضای مجازی رو به افزایش است. تنوع‌طلبی باعث سردرگمی آن‌ها می‌شود و همین امر باعث می‌شود دوستی‌ها شکل گیرد و دیگر زن و شوهر تعهدی نسبت به هم نداشته باشند و به محض کوچک‌ترین برخوردی که باعث رنجش طرفین شود سراغ فرد دیگر می‌روند. شاید در گذشته نیز بی‌اخلاقی و فساد رواج داشته ولی چون خبری از حضور در شبکه‌های مجازی

۱- معاونت پژوهشی و فناوری، «جرم‌انگاری روابط نامشروع در فضای مجازی»، تاریخ نشر ۹ شهریور ۱۳۹۸، تاریخ بازبینی ۲۲ آذر ۱۴۰۳، isu.as.ir.

۲- مصاحب، «روابط نامشروع در فضای مجازی»، Mosaheb.com.

۳- رهاورد، «فضای مجازی و سوهان روح لبه برنده فضای مجازی»، ۱۶ آذر ۱۴۰۳، <https://rahavardresearch.com>.

خیانت جنسی: این نوع خیانت زمانی به وجود می‌آید که دو فرد خارج از چارچوب ازدواج با یکدیگر رابطه جنسی برقرار می‌کنند؛ درحالی‌که هیچ نوع صمیمیت یا وابستگی عمیق عاطفی میان آن‌ها وجود ندارد. در این بین گاهی ممکن است این رابطه‌های سطحی تنها با برقراری رابطه جنسی به مدت یک شب خاتمه بیابد. بسیاری از افراد پس از ازدواج به تک‌همسری و انحصار جنسی اعتقاد دارند و به این موضوع پایبندند، اما برخی دیگر به شریک زندگی خود متعهد نیستند و به رابطه‌های خارج از رابطه زناشویی خود که یکی از مصداق‌های آن برقراری رابطه جنسی است، روی می‌آورند. هرچند خیانت، خیانت است، اما این نوع از آن در مقایسه با انواع دیگر می‌تواند پیامدهای مخرب بیشتری داشته باشد. گاهی ممکن است شریک زندگی فرد خیانت‌کار با فهمیدن این رابطه، اعتماد از دست‌رفته‌اش هرگز ترمیم نشود یا دچار تخریب عزت‌نفس و آسیب‌های روحی و روانی متعددی شود.

خیانت عاطفی: گاهی چون شریک خیانت‌کار که به این نوع رابطه‌ها دچار شده، ممکن است با فرد مقابل خود رابطه جنسی نداشته است، توجیه می‌کند که رابطه‌اش خیانت محسوب نمی‌شود، اما این نوع رابطه هم دقیقاً مصداق خیانت است. خیانت عاطفی و شیفتگی و علاقه بیش‌ازحد به کسی غیر از همسر خود سبب می‌شود فرد به زندگی زناشویی و روابط شخصی خود بی‌توجه شود و این علاقه را در اولویت خود قرار دهد. گاهی اوقات در این نوع رابطه فرازناشویی، فرد پا را از حد فراتر می‌گذارد و مشکلات زندگی یا حتی مشکلات جنسی و اخلاقی همسرش را برای فرد دیگری شرح می‌دهد.^۱

چرا خیانت مردان در فضای مجازی رو به افزایش است؟

علت افزایش خیانت مردان در فضای مجازی می‌تواند به عوامل مختلفی بازگردانده شود. در زیر تعدادی از این علل بررسی می‌شوند:

۱- آسانی دسترسی: فضای مجازی با ارائه دسترسی آسان و بی‌محدود به اینترنت و ابزارهای ارتباطی، افراد را قادر می‌سازد تا با سرعت و آسانی به افراد جدید متصل شوند. این آسانی دسترسی می‌تواند موجب جذب افراد به روابط جدید و خیانت در فضای مجازی شود.

۲- انجام فعالیت‌های مخفی: فضای مجازی به افراد امکان می‌دهد تا به صورت مخفیانه و بدون شناخته شدن توسط همسر یا رابطه فعلی، ارتباط برقرار کنند. این امر باعث می‌شود که برخی افراد ترغیب شوند تا روابط مخفیانه و خیانت را در فضای مجازی ادامه دهند.

۱- صفایی مقدم، «بررسی آسیب‌ها و علل خیانت مجازی»، تاریخ بازبینی ۲۶ آذر ۱۴۰۳، <https://www.dr safai.com>.

۳- نیاز به تأیید و احساس قدرت: برخی افراد به دنبال تأیید اجتماعی و احساس قدرت هستند. فضای مجازی امکان ارائه تصاویر مطلوب و تحقق تصویر خود را به صورت مصنوعی فراهم می‌کند. این می‌تواند باعث شود که برخی افراد به جست‌وجوی روابط مخفیانه و خیانت در فضای مجازی بپردازند. تا احساس تأیید و قدرت را تجربه کنند.

۴- فرصت‌های ارتباطی گسترده: فضای مجازی امکان ایجاد ارتباطات گسترده و با افراد متعدد را فراهم می‌کند. این فرصت‌های ارتباطی گسترده می‌تواند باعث شود که برخی افراد در جست‌وجوی روابط جدید باشند و در نتیجه به خیانت در فضای مجازی بيفتند.

۵- کمبود ارتباط و رضایت: در برخی موارد، افراد به دلیل کمبود ارتباط یا رضایت ناکافی در رابطه فعلی، به فضای مجازی روی می‌آورند. این افراد ممکن است در جست‌وجوی روابط جدید و خیانت در فضای مجازی باشند تا نیازهایشان را برآورده کنند.

۶- انواع محتواهای مستهجن: فضای مجازی پر از محتواهای مستهجن و تحریک‌کننده است که می‌تواند به عاملی برای خیانت مردان در فضای مجازی تبدیل شود. افراد ممکن است به دنبال تماشای محتواهای جنسی، ارتباطات جنسی مجازی یا روابط مخفیانه باشند که این محتواها را ارائه می‌دهد.

هم‌چنین، افزایش خیانت در فضای مجازی ممکن است به دلیل تغییر فرهنگ و نحوه برخورد با روابط و ارتباطات در جوامع مدرن باشد. عوامل فوق فقط بخشی از تعداد زیادی عوامل هستند که می‌توانند به افزایش خیانت در فضای مجازی منجر شوند.^۱

۱- ذهن موفق، «خیانت مردان در فضای مجازی»، zehnemovafgh.com.

نتیجه‌گیری

امروزه ارتباط در فضای مجازی بیش از هر زمان دیگری بین خانواده‌ها رایج شده است. شبکه‌های اجتماعی با خاصیت مخفی بودن، در دسترس بودن و قابلیت ارتباطی دیگری که دارد، تمامی ابعاد زندگی خانواده‌ها را تحت تأثیر خود قرار داده، شخصیتی نو برای آنان می‌سازد. افرادی که از فضای مجازی بیشتر استفاده می‌کنند. رفتار و گفتار متمایزی با دیگر افراد دارند، همسران نیز در این فضا تحت تأثیر قرار می‌گیرند که در زندگی آن‌ها باعث ایجاد تغییراتی می‌شود. آسیب‌های فضای مجازی بر روابط همسران عبارتند از:

۱- **اعتیاد به اینترنت:** گذراندن اوقات فراغت در فضای مجازی و عدم توجه به گذراندن وقت با همسر به تدریج شخص را نسبت به این فضا وابسته می‌سازد و تا جایی پیش می‌رود که دچار اعتیاد به این فضا می‌شود.

۲- **آسیب‌های اخلاقی:** فضای مجازی، فضایی بدون حد و مرز است و همین مسئله باعث ایجاد آسیب‌های اخلاقی در روابط همسران می‌شود چراکه به صورت ناشناس می‌توانند به این فضا ورود کنند.

۳- **طلاق عاطفی:** استفاده بیش از حد از فضای مجازی باعث کاهش تعاملات و پیوندهای عاطفی زوجین می‌شود و روابط آن‌ها به سردی و فاصله گرفتن منجر می‌شود.

۴- **خیانت:** به دلیل این‌که افراد در فضای مجازی به صورت ناشناس وارد می‌شوند، می‌توانند به راحتی با جنس مخالف ارتباط برقرار نمایند و رفته‌رفته بدون هیچ عذاب وجدانی به این رابطه ادامه دهند و باعث ایجاد وابستگی به جنس مخالف و ارتکاب به خیانت شوند.

فهرست منابع

۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۹۰.

مقالات

۱. اوصاف نفس مهری آجیلی، «گزیده‌ای از پژوهش‌های ارسالی»، شماره ۶۸، فصلنامه معارف اسلامی، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه اسلامی قم، ۱۳۶۰.
۲. حیدری، مریم، «نقش فضای مجازی در افزایش خیانت از دیدگاه روانشناسی»، ۲۵ اسفند ۱۴۰۲.
۳. شجاعی جشقانی، دیگران، «بررسی اثربخشی مداخلات متنی بر آسیب‌های برآمده از فضای مجازی بر کیفیت روابط زوجین»، ۱۳۹۷، تحقیقات نظام سلامت، شماره ۱.
۴. طارمی، محمدحسین، «طبقه‌بندی و آسیب‌شناسی جرایم رایانه‌ای»، پگاه حوزه، ۱۳۷۶.
۵. قربانی و دیگران، ابراهیم، «فضای مجازی و ارتکاب جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی»، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعات و جنایت، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۹، majirn.com.
۶. قلی‌پور، سهیلا، «بررسی تأثیر رسانه‌های نوپدید (اینترنت، ماهواره، تلفن همراه) بر خیانت عاطفی زوجین و عوامل مؤثر بر آن»، ۱۳۹۵، شماره ۱۰۰.
۷. گنجی، محمد و دیگران، «بررسی تأثیر اعتیاد به فناوری‌های نوین ارتباطی (اینترنت، ماهواره) بر از هم‌گسیختگی خانوادگی»، شهرکرد، ۱۳۹۴، فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، سایت خبرگزاری مهر.
۸. مزارزی، یاسین و دیگران، «بررسی تأثیر فضای مجازی بر خیانت فراشناوی»، چهارمین کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران، تهران.

سایت اینترنتی

۱. «فضای مجازی چگونه روابط زوجها را تحت تأثیر قرار می‌دهد»، ۵ فروردین ۱۴۰۳، hamrah.msy.gov.ir.
۲. ایرانشهر، «شبکه‌های اجتماعی عامل اصلی فساد اخلاقی و روابط جنسی در جامعه شده‌اند»، تاریخ نشر ۱۲ مرداد ۱۳۹۵، تاریخ بازبینی ۱۶ آذر ۱۴۰۳، M.IRAN Khabar.ir.
۳. بلاگ سان، «فضای مجازی و طلاق عاطفی زوجین»، ۲۳ مهر ۱۴۰۲، www.blogsun.ir.

۴. خانه مشاوره زناشویی، «فضای مجازی: مجاز یا آسیب‌رسان؟»، ۲۶ فوریه ۲۰۲۰، <https://simiaroom.com/blog>
۵. خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، «فضای مجازی و طلاق عاطفی»، ۲۸ شهریور ۱۴۰۳، edu.irna.ir
۶. خبرگزاری دانشجویان ایران «ایسنا»، «زوجین مراقب فضای مجازی باشند»، ۲۳ خرداد ۱۴۰۳، www.isna.ir
۷. خبرگزاری صداوسیما مرکز همدان «فضای مجازی، حقیقی است»، ۱۳۹۷/۶، کد خبر ۲۱۱۳۱۲۴
۸. خبرگزاری مهر، «فضای مجازی و طلاق عاطفی زوجین»، ۱۸ مهر ۱۴۰۲، mehrnews.com
۹. رهاورد، «فضای مجازی و سوهان روح لبه برنده فضای مجازی»، ۱۶ آذر ۱۴۰۳، <https://rahavardresearch.com>
۱۰. صفایی مقدم، «بررسی آسیب‌ها و علل خیانت مجازی»، تاریخ بازبینی ۲۶ آذر ۱۴۰۳، <https://www.dr safai.com>
۱۱. مرکز مشاوره اکسیر، «تأثیر شبکه‌های اجتماعی»، ۱۷ آبان ۱۴۰۳، psychoexir.com
۱۲. مشاور خانواده، «چگونه فضای مجازی بر روابط زوجین تأثیر می‌گذارد»، تاریخ بازبینی: ۱۶ آبان ۱۴۰۳، psychology.arije.org
۱۳. مصاحب، «روابط نامشروع در فضای مجازی»، Mosaheb.com
۱۴. معاونت پژوهشی و فناوری، «جرم‌انگاری روابط نامشروع در فضای مجازی»، تاریخ نشر ۹ شهریور ۱۳۹۸، تاریخ بازبینی ۲۲ آذر ۱۴۰۳، isu.as.ir